

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

'Ο άνθρωπος που σκοντάφτει

Του 'Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου

'Ερεθίσματα και αντίληψη του κόσμου

Είναι εκπληκτική ή πορεία ενός ερεθίσματος, που μέσω των αισθήσεων και των αισθημάτων τα όποια προξενεί, μᾶς οδηγεί στην αντίληψη του κόσμου και μᾶς ανοίγει τα μονοπάτια τῆς σκέψης. Δὲν χρειάζεται ἀσφαλῶς νὰ ὑπεισέλθουμε στὴν ἀνατομία καὶ τὴ φυσιολογία τοῦ νευρικοῦ μας συστήματος καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, οὔτε νὰ χαρακτηρίσουμε τὸν ἄνθρωπο ὡς ἕνα ὄν νευρωνικό καὶ νὰ τὸ περιορίσουμε στὸ σύνολο τῶν ἐρεθισμάτων ποὺ εἰσπράττει καὶ τῶν ἀπαντήσεων ποὺ ἀνταποδίδει. Αὐτὲς οἱ ἀνταλλαγές ἀνήκουν στοὺς κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ. Τὸ παιχνίδι, ὅμως, στὸ σύνολό του εἶναι κάτι διαφορετικό· δὲν ἐξαντλεῖται στοὺς κανόνες του. Οἱ κανόνες ἐξασφαλίζουν τὰ ἐλάχιστα. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα ὁ δρόμος εἶναι ἀνοιχτός γιὰ τὰ μέγιστα καὶ τὰ ἄριστα.

Τὸ καλειδοσκόπιο ποὺ ἔχει στὴ διάθεσή του ὁ ἄνθρωπος ἀνασυντάσσει καὶ ἀναστοιχειοθετεῖ αὐτὰ ποὺ ἔχει συσσωρεύσει μέχρι τώρα, ὅλον του τὸν πλοῦτο καὶ ἐξάγει κάθε φορὰ σὰν καλὸς οἰκονόμος θησαυροὺς παλαιούς καὶ καινοὺς. Προσθέτει στὰ παλιὰ, ἀνασυνθέτει εἰκόνες, διαβλέπει ἄλλες σημασίες, ἕτερα νοήματα. Ἔτσι στὸ κοίταγμα ἑνὸς πίνακα, ἑνὸς γλυπτοῦ ἢ στὸ ἀκρόαμα μᾶς μελωδίας ἢ ἑνὸς ποιητικοῦ στίχου «τὸ μάτι» ἢ τὸ αὐτὶ εἶναι ἐλεύθερο καὶ δὲν «εἶναι πάντοτε ὑποχρεωμένο νὰ βαδίζει στὰ μονοπάτια ποὺ ἔχουν χαραχθεῖ γι' αὐτὸ στὸ ἔργο», ὅπως ὑποστήριξε ὁ Paul Klee.

Θὰ ἔλεγα ὅτι ὁ θεατὴς ἢ ὁ ἀναγνώστης δγάζει τὰ δικά του συμπεράσματα ἐφαρμοζοντας ἕνα εἶδος ἐλεύθερης ἀνάγνωσης ἢ ἀκρόασης. Ἐνώπιος ἐνώπιω σχηματίζει ἰδίαν ἀντίληψιν τῶν ἀντικειμένων ποὺ παύουν νὰ εἶναι ἀπέναντί του ἢ ξένα ἀλλὰ τὰ προσοικειώνεται, τὰ ἀποταμιεύει μὲ τὸν δικό του τρόπο γιὰ νὰ μπορεῖ πάλι καὶ πάλι νὰ τὰ ἀναλαμβάνει καὶ νὰ συναλλάσσεται. Οἱ συνειρμοὶ γράφουν δικά τους σενάρια μὲ τὶς προσλαμβάνουσες παραστάσεις καὶ τὸ ἀπολαμβάνουν.

Ἀπὸ τὸν πρόλογο στὴν περιγραφή

Ὁ μακρὸς αὐτὸς πρόλογος δὲν ἔγινε μόνο γιὰ νὰ δικαιολογήσω τὴν ἐκπληξὴ ποὺ μοῦ προκάλεσε μιὰ σειρά σκέψεών μου, ὅταν ἀντίκρισα τὴν ἀπεικόνιση σὲ εὐχέτηρια κάρτα ποὺ ἔλαβα ἀπὸ συνάδελφο τοῦ ἐξωτερικοῦ γιὰ τὸ δύο χιλιάδες. Ταυτόχρονα θέτει καὶ τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσο νομιμοποιούμεθα σὲ μιὰ, πολλὲς φορὲς ἀυθαίρετη, ἔστω κι ἂν τὴν ἀποκαλοῦμε ἐλεύθερη ἀντίληψη τοῦ κόσμου καὶ τοῦ νοήματός του.

Στὸ μπροστινὸ μέρος τῆς κάρτας ἐδέσποξε μιὰ λεπτεπίλεπτη φιγούρα ἑνὸς γλυπτοῦ ἔργου ἀπὸ χαλκὸ, ποὺ θύμιζε, στὴν ἄκρα ἀφαιρετικότητά του, τὸν ἀναβάτη τοῦ Ἀρτεμίου. Μιὰ ἀνάερη κίνηση, κάτι σὰν προετοιμασία γιὰ ἕνα πέταγμα, γιὰ ἕνα πήδημα.

Διαπίστωνες μιὰ ὄθηση, σὰ νὰ ἐτοιμαζόταν νὰ κινηθεῖ γιὰ ἕνα ἄλμα ἄνευ φορᾶς. Καὶ ἐκεῖ νὰ σκόνταψε καὶ νὰ ἦταν ἐτοιμος νὰ ἀνατραπεῖ. Τὰ χέρια του μετέωρα σὰ νὰ κινούνται μὲ τρόπο ποὺ νὰ θέλουν νὰ κρατήσουν

Alberto Giacometti (1901-1966): Ὁ ἄνθρωπος ποὺ σκοντάφτει. «Ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέση» (Α' Κορινθίους ι', 12).

τὸ σῶμα πρὸς τὰ πίσω γιὰ νὰ μὴν ἀναποδογυρίσει καὶ πέσει. Δὲν ξέρουμε ἂν ἔπεσε. Τὸ ὅτι σκόνηταψε μᾶς τὸ λέει ὁ Alberto Giacometti (1901-1966) πὺ ἐπιγράφει καὶ τὸ ἔργο του «Ὁ ἄνθρωπος πὺ σκοντάφτει».

Ταυτίσεις καὶ σχηματισμοὶ

Ἡ θέα τοῦ γλυπτοῦ, ἔστω καὶ στὴν ἐπίπεδη ἐκτύπωσή του, μὲ συνεπῆρε σὲ μία συμμετοχικὴ κίνηση. Ἦταν σὰν νὰ ταυτίστηκα μὲ τὸν ἀπεικονιζόμενο καὶ μετέιχα στὴν ἀγωνία του, ἂν θὰ πέσει ἢ δὲν θὰ πέσει. Μέσα μου ἀναδύονταν εἰκόνες ἀπὸ πραγματικὲς πτώσεις, σκοντάμματα σὲ παιχνίδια ἀπὸ τρικλοποδιὲς συμπαικτῶν στὴν παιδική μου ἡλικία ἢ πνευματικῆς φύσεως διλήμματα, προσβολές, συνδυασμοί, συγκαταθέσεις, πάλες, μετέωρα θήματα καὶ μετεωρισμοί, σχινοβασιές πάνω στὴν τρίχα καὶ παρὰ τρίχα ἐνδόσεις. Πολλαπλᾶ σενάρια μὲ δικές τους ἐξελίξεις, μὲ πίπτοντες, πεπτωκότες καὶ ἀνισταμένους ἥρωες. Τὸ ἐπιμύθιο θύμιζε μουσικὸ κανόνα πὺ ἐπαναλαμβανόταν συνεχῶς καὶ σὲ διαφορετικὲς κλίμακες σὰν σὲ μία ἀπὸ πολὺς φωνές: «Ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέση» (Α΄ Κορινθ. ι', 12).

Ἡ παύλεια προειδοποίηση συνηχοῦσε προτροπὲς γονέων, πνευματικῶν, συμβούλων, φίλων, ἀνθρώπων πὺ μ' ἀγαποῦσαν καὶ μὲ φρόντιζαν. Κι ὅλοι, ἀχνοὶ στὸ βάθος, χωρὶς ἀμεσότητα γιὰ νὰ μπορῶ νὰ συνειδητοποιήσω τίς μορφές τους, ὡς συγκεκριμένους καὶ καθοριστικὲς, προβάλλονταν σ' αὐτὴ τὴ μορφή τοῦ Giacometti πὺ γινόταν ἡρακλείτεια προστακτικὴ «οὔτε λέγοντας, οὔτε κρύβοντας, ἀλλὰ σημαίνοντας». Ἐμμεσα καὶ σ' ἕνα μικρὸ τους μόνο μέρος μποροῦσαν νὰ ποῦν κάτι γι' αὐτὸ πὺ τίς προκάλεσε νὰ σχηματιστοῦν. Ὁ

ὑπαιτιγμὸς ἦταν καθολικὸς· σὲ συνάρπαζε συνειρμικὰ καὶ ἀδυνατοῦσες νὰ τὰ ταυτίσεις. Ἡ συναρμολόγησι γινόταν αὐτόματα. Ἦταν σὰν αὐτὸ πὺ ἔλεγε ὁ Pablo Picasso εἰρωνικὰ «πρῶτα βρῖσκεις καὶ μετὰ ψάχνεις». Σ' αὐτὲς ὅμως τίς περιπτώσεις τὸ λαϊκὸ «κάθου γύρευε» σὲ ἐπαναφέρει στὴν τάξη. Θὰ μποροῦσε νὰ παραφραστεῖ «μὴν ψάχνεις, γιὰτι δὲν θὰ βρεῖς». Κι ἂν θὰ βρεῖς, πῶς θὰ τὰ ταυριάζεις ὅλ' αὐτὰ τὰ θραύσματα;

Ἡ αἰσιοδοξία εἶναι θεραπευτικὴ

Εἶναι ἀλήθεια, μία πώση σὲ θρυμματίζει ἂν πέσεις σὲ στέρεο ἔδαφος. Ἀλλὰ καὶ στὸ ὑδάτινο στοιχεῖο νὰ γλυστρήσεις εἶναι πολὺ πιθανὸς ὁ πνιγμὸς σου, ἂν δὲν ξέρεις πῶς νὰ κινήσεις χέρια καὶ πόδια ἢ δὲν παρουσιαστεῖ κάποια χεῖρα βοηθείας νὰ σὲ συγκαταστήσει καὶ νὰ σὲ ἀνασύρει στὴ στερεὰ ἢ νὰ σοῦ πετάξει κάποιο σωσίδιο γιὰ νὰ ἐπιπλεύσεις μέχρις ὅτου φανεῖ ἡ βοήθεια πὺ θὰ ἔχεις ἐπικαλεστεῖ, ἂν τὴν ἔχεις ἐπικαλεστεῖ...

Βλέπετε, οἱ συνειρμοὶ μᾶς ὀδηγοῦν μακριά: ἕνα γλυπτό, ἢ ὀνομασία του, ἕνας στίχος τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἢ συνειδητοποίηση ὅτι βρισκόμαστε πιά στὸ 2000 μ.Χ., πὺ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ κάνουμε κάποιες σκέψεις, μέχρις ὅτου νὰ προβάλλει ἕνας φιλικὸς ποιητικὸς στίχος, ὁ ὁποῖος τὴν ἀπόγνωσι καὶ τὸν «μηδενισμό» μᾶς νὰ τὸν μετατρέψει σὲ ἐλπιδοφόρο μήνυμα. Τὸ ἀποτέλεσμα; Θὰ τὸ ἔλεγα αἰσιοδοξο.

Γιατί

τὸ 2000 μ.Χ.

Στὸ βυθὸ τῶν ἀστεριῶν ταξιδεύουμε
μὲ σωσίδια τὰ ὀμικρον τοῦ δύο χιλιάδες
(Ἰωάννης Φριλίγκος)

Τούτη τὴ Σαρακοστή ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ὁ Διάβολος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀσκητής. Ποτὲ δὲν τρώει, ποτὲ δὲν κοιμᾶται, ποτὲ δὲν ἀναπαύεται. Παρόλα αὐτὰ δὲν εἶναι λιγότερο διάβολος.

(Γερωνικόν, ἀπόφθεγμα)